

Berlijnse verhalen

TIERGARTEN

Vanuit de diertuin klinkt regimentsmuziek. Je kuiert zo, op je dooie gemak. Het is toch zondag? Wat is het warm. Iedereen schijnt verbaasd te zijn dat het nu, als bij toverslag, zo licht, zo hel, zo warm is. Warmte op zich geeft al kleur. De omgeving is als een glimlach, en het wordt je helemaal vrouwelijk te moede. Wat zou ik nu graag (bijna) een kind op de arm willen dragen en trouwbezorgd dienstmeisje spelen. Wat stemt het beginnende, hartsbetoverende voorjaar teder. Ik zou, stel ik me voor, gewoonweg moeder kunnen zijn. In het voorjaar, zo lijkt het, worden mannen en mannendaden plotseling zo overbodig, zo dwaas. Enkel niets doen nu. Luisteren, blijven staan, je niet verroeren. Goddelijk door het heel weinige beroerd worden. In dit zaligzoete kinderjarige groen kijken. Ach, wat zijn Berlijn en zijn Tiergarten nu mooi. Het wemelt van de mensen. De mensen zijn talrijke beweeglijke vlekken in de tere, wazige zonneglans. Daarboven is de lichtblauwe hemel, die als een droom het onderliggende groen beroert. De voorbijgangers lopen licht en soepel, alsof ze bang zijn in marstempo en grove gebaren te vervallen. Er moeten mensen zijn die er nooit aan denken, of die aarzelen, op zondag op een Tiergartenbank te gaan zitten. Wat beroven zulke mensen zich toch van het aanlokkelijkste genoeg. Ikzelf vind het zondagspubliek in zijn kennelijke onschuldige zondagsvermaak belangrijker dan al het Cairo- en Rivièrareizen. Daar wordt het harde voor-

komend, het starre mild, en alle grenzen en gewoonten gaan droomachtig in elkaar over. Onnoemelijk verfijnd is zo'n algemeen wandelen. De wandelaars verdwijnen nu afzonderlijk, nu in lieflijk dichte groepen of drommen tussen de bomen, die hoog bovenin nog luchtig-kaal zijn, en tussen het lage struikgewas, dat een zweem van jong, zoet groen is. In de zachte lucht siddert en beeft het van knoppen, die schijnen te zingen, te dansen, te zweven. Het hele Tiergartentafereel is als een schilderij, vervolgens als een droom, vervolgens als een uitgebreide, heerlijke kus. Overal is de lichte, toegankelijke verleiding om lang toe te kijken. Op een bank aan het scheepvaartkanaal zitten twee voedsters met sneeuw Witte imposante hoofdtooi, witte schorten en knalrode rokken. Wie loopt, is voldaan; wie zit is heel rustig en kijkt kalm in de ogen van de passerende gestalten. Dat zijn kinderen, honden aan de lijn, soldaten met hun meisje aan de arm, mooie vrouwen, kokette dames, alleenstaande, -komende, en -gaande heren, hele gezinnen, schuchtere liefdesparen. Voiles wapperen, groene en blauwe en gelige. Donkere en lichte kleren wisselen elkaar af. De mannen dragen merendeels de onvermijdelijke saaie halfhoge stijve hoed op het kegelhoofd. Je zou tegelijkertijd willen lachen en ernstig zijn. Alles is zowel vrolijk als heilig, en je bent daarbij heel ernstig, zoals iedereen. Iedereen toont dezelfde passende lichte ernst. Is de hemel ook niet zo, die ook zo'n gezicht trekt alsof hij zou zeggen: "Wat voel ik me subliem?" Als vrolijke schimmen, glippen nu schaduw en als wind door de bomen, over de helle witte paden, waarheen? Je weet het niet. Je ziet het nauwelijks, zo ijl is het. Schilders maken je op zulke delicatessen opmerkzaam. Een eindje verderop rollen roodwielige rijtuigen door het milde groene weefsel, als glee een rood lint door een stuk zacht vrouwenhaar. Alles ademt vrouwelijkheid, alles is helder en zacht, alles is zo weids, zo doorzichtig, zo rond, naar alle kanten draai je je zondagshoofd, om de zondagswereld naar behoren te genieten. Mensen maken het gebeuren eigenlijk. Zonder mensen zou je de schoonheid van de Tiergarten niet zien, niet merken, niet voelen. Wat voor publiek er komt? Wel, gemengd, alles door elkaar, elegant en eenvoudig, trots en deemoedig, vrolijk en bezorgd. Ikzelf zorg met mijn eigen persoon eveneens voor verscheidenheid en draag aan de variatie bij. Ik ben gevarieerd genoeg. Maar waar is de droom? Laten we hem nog vlug eenmaal beschouwen. Op een rondgewelfde brug staan veel mensen. Je staat er zelf, leunt licht en stijlvol op de leuning en kijkt naar beneden in het teder-blauwig glanzende, warme water, waar bootjes en schuitjes, vaantjesgetooid en vol mensen, kalm, als door goede vermoedens getrokken, rondvaren. De scheepjes en gondels glanzen in de zon. Daar breekt een stuk donker fluweelgroen uit de helderheid tevoorschijn, het is een blouse. Eenden met kleurige koppen schommelen op het rimpelen en trillen van het water, dat af en toe als brons of als email

glanst. Prachtig hoe het waterveld zo nauw en zo klein is en toch zo vol bezet met glijdende plezierbootjes en vreugdekleuren-hoeden. Overal waar je kijkt, schittert en springt de dameshoed met rood, blauw, en ander ooggenot uit het struikgewas tevoorschijn. Wat is alles simpel. Waar nu naartoe? Naar een café? Werkelijk? Kun je nu zo barbaars zijn? Jawel, je doet het. Wat doe je niet allemaal? Wat is het mooi, te doen wat een ander ook doet. Wat is hij toch mooi, de Tiergarten. Welke inwoner van Berlijn houdt niet van hem?

GOEDENMORGEN, REUZIN!

Het is alsof een reuzin haar lokken uitschudt en een been uit bed steekt, wanneer je in de vroege ochtend, nog voor de trams rijden, door een of andere plicht voortgedreven, de wereldstad in loopt. Koud en wit liggen de straten erbij als uitgestrekte mensenarmen; je loopt, wrijft in je handen en ziet, hoe uit de poorten en deuren van de huizen mensen naar buiten komen, als spuwde een ongeduldig monster zijn warme, vlamrende speeksel. Ogen ontmoeten je wanneer je zo rondloopt, meisjes- en mannenogen, trieste en blijmoedige; benen lopen voor je en achter je, en jijzelf beent ook, wat je maar kan, en kijkt met je eigen ogen, met dezelfde blikken, zoals allen blikken. En elke borst draagt een of ander slaperig geheim, en in ieder hoofd waart een of andere weemoedige of bezielende gedachte. Prachtig, prachtig. Het is dus een koudere, half zonnige, half bewolkte ochtend, vele, vele mensen liggen nog op bed, dromers die de nacht en de halve ochtend hebben doorgeleefd en -geavonturierd, voorname lieden, die gewend zijn laat op te staan, luie honden, die twintig keer wakker worden, gapen, en weer insnurken, bejaarden en zieken, die überhaupt niet meer, of slechts moeizaam kunnen opstaan, vrouwen, die de liefde hebben bedreven, kunstenaars die bij zichzelf zeggen, ach wat, onzin, vroeg opstaan, kinderen van rijke, mooie ouders, fantastisch verzorgde en behoeve wezens, die in hun eigen kamers, achter sneeuw witte gordijnen, met open mondje, sprookjesachtig dromend, tot negen, tien of elf uur slapen. Wat op zo'n vroeg morgenuur op de wild ineengestrengelde straten wemelt en wriggelt, dat zijn, als het geen decoratieschilders zijn, dan toch wellicht behangers, adressenkopiisten, kleine sjofele handelsreizigers, mensen ook, die een vroege trein naar Wenen, München, Parijs, of Hamburg willen halen, kleine luiden in de regel, meisjes van iedere mogelijke tak van nijverheid, arbeiders dus. Wie het gedoe gadeslaat, moet het zonder meer uniek vinden. Hij loopt dan zo en meent bijna, ook te moeten rennen, hijgen, en zijn armen heen en weer te moeten zwaaien. De bedrijvigheid en de drukte zijn ook zo aanstekelijk, zoals bijvoorbeeld een mooie glimlach aanstekelijk kan zijn. Nee, niet zo. De vroege

ochtend is nog iets heel anders. Hij werpt uit de kroegen soms nog een paar morsig geklede nachtfiguren met weerzinwekkend rood aangelopen gezichten op de verblindend-stoffig-witte straat, waar ze een hele poos, de wandelstok op de schouder, stompzinnig blijven staan om voorbijgangers lastig te vallen. Hoe de dronken nacht hen uit de troebele ogen schijnt! Verder, verder. Bij zatlappen houdt het blauwogige wonder, de vroege ochtend, zich niet op. Hij heeft duizend glanzende draden, waarmee hij je verder trekt, hij duwt van achter en lokt en lacht van voren, je kijkt naar boven, waar een witgesluierte hemel een paar repen blauw door laat, naar achteren, om iemand die je interesseert na te kijken, opzij, naar een groots portaal, waarachter een vorstelijk paleis somber en voornaam oprijst. Standbeelden wenken je toe vanuit tuinen en parken; almaar loop je en heb je vluchtige blikken voor alles, voor wat beweegt en voor wat vast is, voor rijtuigen, die traag voorthobbelen, voor de tram die nu begint te rijden, van waaruit mensenogen op je neerkijken, voor de idiote helm van een politieagent, voor iemand met kapotte broek en schoenen, voor een ander, voorheen ongetwijfeld goed gesitueerd, die in pelsmantel en cilinderhoed de straat staat te vegen, voor alles, zoals je zelf voor alles een vluchtig aandachtspunt bent. Dat is het wonder van de stad, dat iedere houding en elk gedrag onderduikt in duizend soorten, dat het beschouwen vluchtig, het oordeel snel en het vergeten vanzelfsprekend is. Voorbij. Wat is voorbij? Een façade uit de empiretijd? Waar? Daarachter? Bestaat het dat je besluit je nog eens om te draaien, om een extra blik op de oude bouwkunst te werpen? Geen sprake van. Verder, verder. De borstkas strekt zich, de reuzin wereldstad heeft nu op haar dooie gemak haar glanzend-zonnige hemd aangetrokken. Zo'n reuzin kleedt zich nu eenmaal wat traag aan; maar daar staat tegenover dat elk van haar mooie, grote bewegingen geurt en dampst en klopt en klinkt. Rijtuigen met Amerikakoffers erbovenop denderen en radbraken voorbij, je gaat nu het park in; de stille kanalen zijn nog met grijs ijs bedekt, de weiden bibberen je tegemoet, de slanke, dunne, kale bomen jagen je met hun sidderend-vriezelijk voorkomen fluks verder; karren worden voortgeduwd, twee voorname koetsen uit de remise van een of andere pief van officiële stempel jagen voorbij, elk twee koetsiers en een lakei dragend; steeds is er iets en steeds is dat, wanneer je het nader wilt bekijken, verdwenen. Natuurlijk heb je een hele hoop gedachten gedurende je één uur durende mars, je bent dicht en kunt daarbij gerust je handen in de zakken van je hopelijk fatsoenlijke overjas houden, je bent schilder en hebt onder je ochtendwandeling misschien al vijf schilderijen voltooid. Je bent aristocraat, held, leeuwentemmer, socialist, Afrika-onderzoeker, danser, turner of kroegbaas geweest, hebt vluchtig gedroomd zojuist aan de keizer voorgesteld te zijn. Hij is van zijn troon naar beneden gekomen en is een half uur durend, vertrouwelijk gesprek met je aangegaan, waaraan ook de keizerin zijn echtgenote

deel kan hebben gehad. Je bent in gedachten met het stadsspoor gereden, hebt Dernburg zijn lauwerkrans van het hoofd gerukt, bent getrouwd en hebt je geseteld in een gehucht in Zwitserland, je hebt een drama voor de bühne geschreven – prima, prima, verder, hé daar, wat? Kan het zijn? Ja, daar heb je je collega Kitsch getroffen, en zijn jullie samen naar huis gegaan en hebt chocolade gedronken.

GEBIRGSHALLEN

Kent u de Gebirgshallen aan Unter den Linden? Misschien kunt u er eens naartoe gaan. De entree is slechts dertig pfennig. Als u de caissière ook brood of worst ziet eten, keer dan niet met weerzin om, maar bedenk dat het de avondmaaltijd is, die daar genuttigd wordt. De natuur eist overal haar rechten. Waar natuur is, daar is betekenis. En nu zult u binnentreden, in de bergen. En daar zult u een grote figuur, een soort Rübezahl aantreffen, hij is de gastheer van het etablissement, en u zult er goed aan doen hem met het afnemen van uw hoed te salueren. Hij ziet dat graag en zal u beleefd voor uw hoffelijkheid danken, door half uit de stoel waarop hij zit overeind te komen. Ten diepste geflatteerd, treedt u nader tot de gletsjer, het is het podium, een geologische, geografische en architectonische curiositeit. Zodra u bent gaan zitten, krijgt u een drankje aangeboden door een misschien redelijk knappe serveerster. Men moet genoeg nemen met wat er is. Zelfs op een avondje kamertoneel is er misschien geen overdaad aan vrouwelijke finesses. Pas op dat er zich rond uw betalende persoon niet al te veel klotsend en spattend gevulde ciderglazen groeperen. De meisjes maken zich wat graag bekend aan mannen die medelijden met hen hebben. Medelijden is ongepast bij kunstgenot. Heeft u nu op die danseres gelet? Kleist heeft ook jarenlang op erkenning moeten wachten. Geef gewoon flink applaus, ook wanneer het u bijna tegenstond. Waar is uw bergstok? Thuis gelaten? De volgende keer moet u, of u wil of niet, in sportieve uitrusting in de bergen verschijnen, voor het geval dat. Beter het zekere voor het onzekere te nemen. Wat trippelt daar voor een aanbiddelijke herdershutten-prinses op u toe? Dat is de kleine. Die wil een volle versnapering à vijftig pfennig van u. Zult u deze lippen, deze ogen, dit snoezige, argeloze verzoek kunnen weerstaan? U zou te beklagen zijn als u dat kon. Nu opent de podium-gletsjerkloof zich weer, en een Deense zangeres werpt u klanken en sneeuwvlokken gratie toe. U neemt juist een slok van uw bergmelk, vers van de koe. De gastheer maakt de preventieve uitsmijtronde door de zaak. Hij zorgt dat iedereen zijn fatsoen bewaart en zich goed gedraagt. Wel, gaat u er beslist eens heen, kan ik u raden! Misschien treft u mij daar ook weer eens

aan. Ik zal u echter niet eens kennen, ik pleeg daar stil te zitten, in de ban van tovermachten. Ik les daar mijn dorst, melodieën wiegen me in, ik droom.

FRIEDRICHSTRASSE

Boven is een smalle streep hemel, beneden de vlakke, zwartige, als het ware door lotgevallen gepolijste grond. Aan beide kanten rijzen de huizen vermetel, sierlijk en fantastisch in de architectonische hoogte. De lucht beeft en schrikt van het wereldleven. Tot aan de daken en er nog bovenuit hangen en kleven reclames. Grote letters springen in het oog. En altijd gaan hier mensen voorbij. Nog nimmer sinds haar bestaan, is in deze straat het leven gestopt met leven. Hier bevindt zich het hart, de onophoudelijk ademende borst van het grootstedse leven. Hier wordt hoog in en diep uit geademd, alsof het leven zelf onaangenaam over zijn tred en gang benauwd zou zijn. Hier is de bron, de beek, de stroom, de rivier en de zee der bewegingen. Nooit sterven de bewegingen en de deiningen helemaal uit, en wanneer het leven aan het bovineind van de straat bijna wil ophouden, dan begint het aan het onderste eind weer opnieuw. Werk en plezier, deugd en ondeugd, ambitie en luiheid, edelmoedigheid en boosaardigheid, liefde en haat, vurig en spottend zijn, bontheid en eenvoud, armoede en rijkdom glanzen, fonkelen, blunderen, dromen, ijlen en struikelen hier wild en tegelijkertijd onmachtig door elkaar. Een band als geen andere temt en bedaart hier de hartstochten, en tegelijkertijd voeren talloze verleidingen tot begerige verzoeken, zo, dat de mouw van de berusting de rug der bevredigde begeerte raakt, dat de onverzadigbare met zijn vlammende ogen wel móet kijken in de wijze rust eigen aan de ogen van de door-zichzelf-verzadigde. Hier gapen afgronden, onbeschrijflijke tegenstellingen heersen en gebieden hier tot aan openlijk onfatsoen, waaraan geen weldenkend mens aanstoot zal nemen. Omnibussen rijden steeds vlak aan mensenlijven, -hoofden en -handen voorbij, en op het dek en in het holle binnenste van de wagen zitten, dicht opeen gedrukt en verknecht, mensen die om een of andere reden hierbinnen zitten, hierboven zitten, zich laten duwen, persen en rijden. Voor elke dwaasheid zijn hier onnoemelijk snel vergoelijkende, zinnige, verstandige redenen te vinden. Elke stomiteit is hier door de onmiskenbare moeilijkheid van het leven veredeld en geheilgd. Elke beweging heeft zin, ieder geluid heeft hier praktische gronden, en uit elke glimlach, elk gebaar, elk woord straalt een eigenaardig lieflijke bedaardheid en correctheid goedkeurend tevoorschijn. Hier keurt men alles goed, omdat ieder voor zich, door de dwang van het samengeknevelde verkeer genoopt, alles wat hij hoort en

ziet, zonder dralen goedkeuren moet. In misprijzen schijnt niemand zin, voor aversie niemand tijd en op onlust niemand recht te hebben, want hier, en dat is het grootse, voelt iedereen zich op een lichte, bevorderende manier, als het ware zorgvuldig, verplicht. Iedere bedelaar, schurk, onverlaat enz. is hier medemens en moet voorlopig, terwijl alles schuifelt, duwt en dringt, als iets bijbehorends geduld worden. Ah, hier is het thuisland van de nietswaardigen, de kleine luiden, neen, de piepkleine luiden, de bij gelegenheid al eens in hun eer gekrenkten, hier, hier heerst verdraagzaamheid, en wel daarom, omdat niemand zich met ongeduld en onvrede wil ophouden. Hier wordt vredig in de zonneschijn gewandeld, als op een afgelegen stille bergweide, en in het licht van lantaarns elegant geslenterd als in een feeënsprookje vol toverkunsten en -woorden. Schitterend is het hoe de tweedelige mensenstroom op de trottoirs onstuitbaar en onafgebroken is, als een stroperig, glinsterend, belangrijk water, en het is machtig hoe hier de kwellingen bedwongen, de wonden verzwegen, de dromen geketend, de driften ingetoomd, de vreugden onderdrukt en de begeerten gematigd worden, omdat alles rekening, rekening en nogmaals liefhebbende en eerbiedigende rekening moet houden. Waar de mens anderen zo nabij is, daar krijgt het begrip naaste een daadwerkelijk gepraktiseerde en snel aangeleerde betekenis, en het zal bij niemand meer opkomen dan overluid te lachen, zich al te zeer aan zijn persoonlijke noden te wijden of overhaast zaken te willen doen, en toch, wat een meeslepende, betoverende haast is er in heel de schijnbare beknoptheid en bedachtzaamheid. De zon schijnt hier in een uur tijd op talloze hoofden, de regen spettert neer op grond die als door komedies en tragedies geheiligd is, en 's avonds, ah, als het begint te schemeren en de lichten aangestoken worden, gaat langzaam een doek op, om een stuk boordevol steeds dezelfde gewoonten, wulpheden en gebeurtenissen te laten zien. De sirene Plezier begint dan in hemels lokkende en lieflijke klanken te zingen, en zielen worden dan verscheurd door de trillende verlangens en niet-ervullingen, en een geldsmijten begint dan, onbekend aan het bescheiden verstandige begrip en nauwelijks met moeite voorstelbaar door een dichtelijke verbeelding. Een wellustig op en neer ademende lichaamsdroom daalt dan over de straat neer, en alles loopt, loopt en loopt deze overheersende droom met ongewisse schreden na.

51

TABLEAU VIVANT

Een grootstedse binnenplaats, door de maan beschenen. Midden op de binnenplaats een ijzeren kist. Van binnen uit weerklinkt een deel van een lied in de

zaal. Een leeuw aan een ketting gebonden. Een zwaard naast de kist. Een donkere, onherkenbare gestalte iets verder ervandaan. Het lied, dat wil zeggen, een jonge, mooie vrouw, buigt zich boven uit een lantaarnverlicht venster, onophoudelijk verder zingend. Ze schijnt ofwel een gevangen gehouden prinses van koninklijke oorspong ofwel een operazangeres te zijn. Aanvankelijk was het lied als een eenvoudige, tamelijk gebrekkige zangoefening, maar langzamerhand breidt het zich verder uit tot iets groots, iets menselijks, het is meeslepend, het klaagt, dan weer schijnt het behagen te vinden in de eigen smart. Dit lied rukt het venster open en geeft de lucht een fraaigebouwde trap naar beneden. De vrouw daalt af, maar altijd nog zingend. Uit de ijzeren of stalen kist rijst nu het hoofd van een man op, vreselijk bleek en omlijst door wild, zwart haar. De ogen van de man spreken de stomme taal van de wanhoop, de brede, men kan wel zeggen volkse mond glimlacht, maar wat is dat voor verschrikkelijke glimlach? Verdriet en woede schijnen hem stiltejes te hebben samengesteld door jarenlange oefening. De wangen zijn ingevallen, maar het gezicht als geheel drukt onuitsprekelijke goedheid uit, niet van het soort dat het makkelijk heeft gehad, maar van het soort dat het ergste heeft doorstaan. De zangeres gaat met een onnavolgbare beweging op de rand van de kist zitten, haar hand legt ze als in een liefkozing op het hoofd van de gevangene. De leeuw rammelt met de ketting. Is alles, alles hier gevangen gezet? Eens zien. Ja werkelijk, ook het zwaard op de grond is compleet roerloos, maar het leeft, want het laat nu een kort geluid horen, het zucht. Wat voor tijdperk is dit, dat artiestes voor de leeuwen werpt, naast een rinkelende ketting, voor een zuchtend zwaard, aan de zijde van mensen die de wonderlijke beveling hebben in ijzeren koffers te wonen? Plots stort de maan uit haar onmetelijke hoogte op de binnenplaats neer, voor de voeten van de vrouw. Deze zet haar voet op de bleke, glanzende bol en cirkelt zo rond de kist. Dan valt de maan uiteen tot een wijd gewaad, of tot een soort vloerkleed, of tot een laag witachtige nevel, de huizen rond de binnenplaats verdwijnen, verblindend witte alpentoppen stijgen langzaam in de hoogte uit de afgrond van het podium, de mist gaat liggen aan de voeten van de alpen, een roodachtige ster schiet uit de blauwzwarte lucht naar beneden in de haardracht van de zangeres. Deze opschik is verblindend, maar op dit moment stijgt uit de kist een hoge, donkergroene spar op, en de man staat, in schitterend harnas gestoken, onder de takken van deze spar, maar meer nog: daar waar een leeuw aan de ketting gerukt heeft, staat nu een sierlijke tempel in oudgriekse bouwstijl. Het zwaard is blijkbaar in beweging gekomen, want het bevindt zich nu op wonderbare wijze in de handen van de man, en wat voor man! Woorden wagen zich niet aan de beschrijving van zijn krachtvolle verschijning. Hij zingt, of iets om hem heen schijnt onder klanken te trillen. Achter de bergen luiden de klokken. Een ver, blauw meer wordt in de lucht boven de hoofden van de spelers

gereflecteerd, perfect, maar op verkleinde schaal. Uit de vloer van het podium springen grassen, kruiden en bloemen op, we bevinden ons, geloven we, in de weelderige weide van een breed voorgebergte. Daar komt ook nog een koe met bim bam en bom bom en graast vredig. Een zoemen omhult alles. Maar waar is de zon. Verrek, met al het zonnigs vergeet je de aanwezigheid van de zon. Maar plotseling legt een zwarte, reusachtig grote hand zich met gespreide vingers over dat alles heen en drukt het plat. Neer! dondert een helse stem en de donkere binnenplaats duikt weer op, de leeuw brult, de tijd staat iets terzijde van het gebrul tegen een paal geleund, onherkenbaar en doodstil, het hoofd van de man steekt boven de kist uit, hij murmelt nu iets, en de kunstzinnige smart zingt weer uit het venster. Daartussendoor hoort men het verre, verre gekwinkeler van een vogel, waarbij men aan het meer moet denken, dat in de loze lucht hangt. Het zwaard klopt gedempt op de grond. En nu keert het zingen van de vrouw weer terug tot de zangschool van het begin, de man duikt haastig weg en verdwijnt volledig in zijn ijzeren of gietijzeren omgeving. De donkere gestalte rookt een sigaret, alsof ze wilde zeggen: dat is mijn kenteken. Ze geeft daardoor inderdaad een andere wending aan het beeld, want na een moment van duisternis, blikken de toeschouwers in een modern ingericht koffiehuis, waar een aantal mensen gretig de krant lezen. Ze tikken met hun vinger op het gedrukte, glimlachen daarbij fijntjes en kleurloos, en roepen dan: ober, de rekening! De leeuw loopt welgemanierd naar binnen, achter hem de vermeende prinses, ook de man komt, een 'interessante verschijning', dan het fraai gekapte zwaard, dan het blauwogige meer in gloednieuw kostuum, en de een na de ander bestellen ze een kop koffie en beginnen met elkaar te kletsen.

53

BERLIN W

Iedereen hier schijnt te weten hoe het hoort, en dat veroorzaakt een zekere kilheid, en verder schijnt iedereen hier zichzelf te bedruipen, en dat brengt die onverstoorbaarheid tot stand, die de nieuwkomer hier bewondert. De armoede schijnt weggeschoven naar de wijken die aan de open velden grenzen, of verdrongen naar het donker en duister van de achterhuizen, die door de deftige voorhuizen als door kolossale lichamen aan het zicht onttrokken worden. Het is alsof de mensheid hier is opgehouden te zuchten en begonnen, zich over haar leven en bestaan definitief te verheugen. Maar de schijn bedriegt, en de pracht en chic zijn enkel een droom. Maar de ellende is misschien eveneens maar inbeelding. Wat de chic van het westen van Berlijn aangaat, hij lijkt uit te blinken door levendigheid en tegelijkertijd een beetje verpest door de

onmogelijkheid deze rustig te ontplooien. Overigens verkeert alles hier in een doorlopende staat van ontwikkeling en verandering. De mannen zijn even bescheiden als onridderlijk, en men mag daar heel blij mee zijn, want de ridderlijkheid is altijd voor driekwart misplaatst. De galanterie is een buitengewoon onnozele en vrijpostige aangelegenheid. Er zijn hier dan ook weinig sentimentele scènes, en waar zich een of ander fijnzinnig avontuur ontspint, is dat helemaal niet te merken, dat is toch in elk geval zeer fijntjes. De wereld van de heren is tegenwoordig een wereld van zaken, en wie geld moet verdienen, heeft geen of weinig tijd zich opvallend fraai te gedragen. Vandaar een zekere norse afpoeierende toon. Over het algemeen is er veel amusants in het westen; de lachwekkendheden bestaan zo aantrekkelijk en mooi als men zich maar dromen kan, voort. Daar is de parvenu, een tirannieke dame, naïef als een klein kind. Ik persoonlijk waardeer haar zeer, omdat ze zo welig en tegelijkertijd zo komisch is. Daar is de 'kleine van de Kurfürstendamm'. Ze lijkt op een gems, en er is veel goeds en liefs aan haar. Daar is de bejaarde bon-vivant. Er lopen nog maar zeer weinig exemplaren van dit kaliber in de wereld, die te leven weet, rond. De soort staat op het punt uit te sterven, en ik vind dat heel jammer. Ik zag pas zo'n heer, hij kwam me als een verschijning uit verdwenen tijden voor. Daar hebben we weer iets anders, de rijk geworden kolonist, afkomstig van het platteland. Hij heeft zich nog niet afgewend grote ogen op te zetten, alsof hij over zichzelf en het geluk dat hem is toegefallen, verbaasd is. Hij gedraagt zich veel te netjes, alsof hij bang is zijn afkomst te verraden. Dan hebben we daar weer de zeer, zeer strenge mevrouw uit de Bismarcktijd. Ik ben een bewonderaar van strenge gezichten en van in het wezen van mensen overgegangene goede manieren. Het oude roert me überhaupt, zowel aan gebouwen als aan mensen; om die reden verkwikt het frisse, nieuwe, jonge me echter niet minder, en jong is het hier, en het westen lijkt me gezond. Zou een deel gezondheid een gedeelte schoonheid moeten verdringen? Absoluut niet. Het levendige is uiteindelijk het mooiste. Nou ja, misschien kwispel en fleem en vlei ik nu een beetje; bijvoorbeeld door de volgende zin: de vrouwen hier zijn mooi en liefvallig! De tuinen zijn keurig, de architectuur is misschien wat drastisch, wat maakt mij dat uit. Iedereen is er vandaag de dag toch van overtuigd dat we prutsers zijn wat betreft het grote, stijlvolle en monumentale en waarschijnlijk daarom, omdat in ons te zeer de wens leeft, stijl, grootte en monumentaliteit te bezitten of te doen ontstaan. Wensen zijn kwalijke dingen. Ons tijdperk is beslist het tijdperk van de fijngevoeligheid en de rechtschapenheid, en dat is toch heel mooi van ons. Wij hebben sociale diensten, ziekenhuizen, zuigelingentehuizen, en ik beeld me graag in, dat dat toch ook iets is. Waarom alles willen? Denk aan de huiveringen van de oorlogen van Frederik

de Grote en aan zijn Sanssouci. Wij hebben weinig tegenstellingen; dat bewijst, dat we ernaar hunkeren een goed geweten te hebben. Maar wat zwenk ik daar toch uit. Mag men dat doen? Er bestaat een zogenaamd oud westen, een nieuw westen (rondom de Gedächtniskirche) en een gloednieuw westen. De middelste is wellicht het aardigst. Zeer zeker treft men in de Tauentzienstrasse de meeste en voornaamste chic aan; de Kurfürstendamm is charmant met zijn bomen en zijn kalessen. Tot mijn grote spijt zie ik me al op de grenzen van mijn opstel stoten, in de fatale overtuiging, dat ik veel van wat ik per se wilde zeggen, helemaal niet gezegd heb.

ASCHINGER

Een lager graag! De tapbediende kent me al geruime tijd. Ik bekijk het gevulde glas een moment, neem het aan zijn oor met twee vingers en draag het nonchalant naar een van de ronde tafels, die van vorken, messen, broodjes, azijn en olie zijn voorzien. Ik zet het morsende glas ordelijk op het viltje en overweeg of ik al dan niet iets te eten zal halen. De eetgedachte drijft me naar de blauwwit gestreepte juffrouw van de kaas- en vleeswaren. Door deze dame laat ik me een assortiment beleg op een bord overhandigen, zo verrijkt draaf ik behoorlijk traag naar mijn plaats terug. Ik gebruik noch mes noch vork, alleen het mosterdlepeltje, waarmee ik mijn beleg bruin aansmeer, waarop ik het gevoelvol de mond in schuif, de zielenrust zelve mag me bij gelegenheid gadeslaan. Nog een lager graag. Bij Aschinger leert men snel een eet- en drink-vertrouwelijkheidstoon aan, men spreekt daar na een tijdje haast enkel nog als Wassmann in het Duitse theater. Met het tweede of derde glas lager in de vuist voelt men zich dan meestal geroepen allerlei observaties te maken. Men wil graag precies juist genoteerd hebben hoe de Berlijners eten. Ze staan daarbij, maar ze nemen er heel keurig de tijd voor. Het is een illusie te denken dat men in Berlijn alleen haast, rent of draaft. Men heeft hier een nagenoeg komische bekwaamheid de tijd voorbij te laten gaan, men is toch ook een mens. Het is een innig genoeg te zien hoe hier naar worstenbroodjes en Italiaanse salades gehengeld wordt. Het geld wordt meestal uit vestzakken tevoorschijn gehaald, het is ook vrijwel geregeld maar een kwestie van een dubbeltje. Nu heb ik een sigaret gerold en steek hem aan met de gasvlam die onder groen glas zit. Wat ken ik dat glas goed en de messing ketting waaraan je trekt. Hongerige en verzadigde mensen wemelen steeds in en uit. Wie nog niet voldaan is, vindt ras aan de bierbron en warme worstentoren bevrediging, en de verzadigden springen weer naar buiten de handelslucht in, meestal met

een map onder de arm, een brief in de zak, een opdracht in het hoofd, een vast voornemen in de hersenpan, een uurwerk in de open hand dat vertelt dat het nu tijd is. In de ronde toren in het midden van het vertrek troont een jonge koningin, ze is de heerster over de worsten en de aardappelsalade, ze verveelt zich een beetje in haar culinaire omgeving. Een elegante dame komt binnen en steekt een kaviaarbroodje tussen twee vingers omhoog, meteen probeer ik haar aandacht te trekken, maar zo, alsof haar aandacht me worst zal wezen. Ik heb ondertussen tijd gevonden me aan een nieuwe lager vast te houden. De elegante vrouw geneert zich een beetje in de kaviaarheerlijkheid toe te bijten, ik beeld me natuurlijk meteen in, dat het om mij en niemand anders is, dat ze haar bijtvermogen niet helemaal machtig is. Men houdt zich zo makkelijk en zo graag voor de gek. Buiten op het plein is een rumoer, dat men eigenlijk helemaal niet hoort, een ratjetoe van omnibussen, mensen, auto's, krantenverkopers, trams, handkarren en fietsen, dat men eigenlijk ook in het geheel niet ziet. Het is haast ongepast te denken dat men dat wil horen en zien, men komt toch niet uit het buitenland. De elegant-gewelfde taille, die zo-even nog brood heeft geknabbeld, verlaat Aschinger nu. Hoe lang wil ik eigenlijk nog blijven? De bierjongens hebben op het moment een beetje rust, maar niet lang, want van buiten rollen weer mensen binnen die zich dorstig aan de schuimende bron werpen. Mensen die aan het eten zijn, bekijken anderen die eveneens met hun tanden werken. Wanneer iemand zijn mond juist vol heeft, zien zijn ogen tegelijkertijd een ander die bezig is met het naar binnen schuiven. En de mensen lachen niet eens, ook ik niet. Sinds ik in Berlijn ben, heb ik afgeleerd het menselijke lachwekkend te vinden. Overigens laat ik me op dit moment zelf een nieuw eetbaar toverstuk aanreiken, het is een broodbed met een slapende sardine erop, ze ligt op een boterlaken, zo'n verrukkelijke aanblik, dat ik het hele schouwspel bijna in één keer naar beneden werp in mijn open draaitoneel van een keelgat. Is dat belachelijk? Helemaal niet. Nou dan. Wat bij mij niet belachelijk is, kan het bij anderen nog minder zijn, want men heeft de plicht anderen onder alle omstandigheden hoger te achten dan zichzelf, een wereldbeschouwing die prachtig past bij de ernst waarmee ik nu aan de abrupte ondergang van mijn sardinebed denk. Van de mensen rondom me, zijn enkelen zich al etende aan het onderhouden. De gewichtigheid waarmee ze dat doen, is aangenaam. Wanneer men al iets wil ondernemen, laat men het dan waardig en zakelijk doen. Waardigheid en zelfbewustzijn werken behaaglijk, op mij in ieder geval wel, en daarom sta ik zo graag in een van onze Aschingerlokalen, waar de mensen tegelijkertijd drinken, eten, praten en denken. Hoeveel zaken zijn hier al bedacht. En het mooiste is: je kunt urenlang op je plek blijven staan, dat deert geen mens, dat vindt niemand van al diegenen die komen en gaan

vreemd. Wie hier aan de bescheidenheid smaak vindt, kan rondkomen, kan leven, niemand belemmert hem. Wie niet op zo'n heel bijzondere hartelijkheid aanspraak maakt, die mag een hart hebben, men staat hem dat toe.